Asia: O 10/2017 vp Kotouttamisen toimivuus
Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Muistio/MMM
18.10.2018

Maahanmuuttajien kotouttamisen onnistuminen maaseutualueilla

Kotouttaminen on useamman hallinnonalan vastuulla ja kiinnostuksen kohteena. Päävastuu kotouttamistoimista on TEM:llä ja SM:llä. Kotouttamisasioiden koordinoimista varten on perustettu mm. Kotouttamisen yhteistyöryhmä, mitä tuttavallisemmin kutsutaan nimellä KYHRY. Työssä mukana on myös MMM.

Ministeriöiden välillä toimii myös epävirallisempia yhteistyöryhmiä, joissa toimia koordinoidaan ja suunnitellaan. Suuressa roolissa kotouttamisen edistämisessä ovat eri EU-rahastot. Erityisesti kotouttamiseen panostetaan Europan sosiaalirahaston ESR:n ja Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston AMIF-rahoituksella, mutta myös Euroopan maaseuturahastosta on rahoitettu kotouttamista.

Kriisit vaativat nopeaa toimintaa myös maaseutuohjelman puitteissa

Suomessa vastaanotto ja kotouttamiseen tähtäävät toimet käynnistettiin viipymättä ao. viranomaisten toimilla. Maaseudun kehittämisohjelman puitteissakin reagoitiin haastavaan tilanteeseen. Hyvin pian käynnistettiin useita kotouttamishankkeita, jotka osoittivat paikkansa: hankkeilla pystyttiin reagoimaan akuuttiin tilanteeseen ja vaikutukset ovat olleet laajemmat, mitä alun perin tavoiteltiin.

Maaseutuohjelman kotouttamishankkeita on tällä hetkellä käynnissä yli 30 eri puolilla maata. Esimerkiksi Kittilässä ja Enontekiöllä toteutetaan Vastaanottava Tunturi-Lappi –hanketta, jossa ympäristöluotsit ovat mukana maahanmuuttajien kotoutumisessa toimimalla arjen luotseina. Etelä-Pohjanmaalla on juuri päättynyt Leader-rahoitteinen laajempi kansainvälinen hanke, jossa jaettiin kokemuksia eri maiden välillä. Hyviä kokemuksia maaseutuohjelmasta rahoitetuista kotouttamishankkeista oli aiemmin mm. Punkalaitumelta, jonka mallia onkin jaettu ja toteutettu myös muualla. Viimeisimpänä on lähtenyt käyntiin Country-hanke, joka pilotoi ja kehittää Startup Refugees –verkoston luomaa toimintamallia Pohjois-Pohjanmaan maaseudulla. Kesän aikana hankeen kautta on työllistetty jo kahdeksan työntekijää Pudasjärvelle ja Sieviin ja kiinnostus on kasvavaa.

Maaseudulla mahdollisuus ottaa nykyistä suurempi rooli

Maaseudulla ja pienillä kunnilla on mahdollisuus ottaa huomattavasti nykyistä suurempi rooli heti humanitaarisen vastaanoton alkuvaiheessa. Se ei kuitenkaan tapahdu itsestään vaan vaatii tavoitteellista ja pitkäjänteistä työtä sekä tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Se vaatii myös, että osataan katsoa omaa toimintaympäristöään eri tavalla: maaseutu elinympäristönä voi olla monelle tulijalle vieras. Hiljaisuus, harva asutus ja teiden pimeys voivat tuntua uudelle tulijalle äkkiseltään pelottavilta.

Selittäviä tekijöitä maaseutukuntien maahanmuuttajamäärien eroavaisuuksiin ovat esimerkiksi paikkakunnalla sijaitseva vastaanottokeskus, kasvihuonetuotanto tai itärajan läheisyys. Puutarhatuotannon vahvat alueet, kuten Närpiö, ovat jo tottuneita maahanmuuttajien vastaanottajia ja työllistäjiä. Ensimmäiset kiintiöpakolaiset ovat tulleet Närpiöön jo 1980-luvulla. Ylen nettisivuilla todetaan vuonna 2015, että maahanmuuttajat ovat ajaneet Närpiön kunnan talouden rajuun (hyvälaatuiseen) kierteeseen. Erityisesti Bosniasta ja Vietnamista tulevat maahanmuuttajat ovat alkaneet ostaa vanhoja taloja Närpiön kylistä, minkä johdosta oppilaskadosta kärsineet kyläkoulut voivat jatkaa toimintaansa (https://yle.fi/uutiset/3-8275212)

Maahanmuuttajien kotoutuminen maaseudulla edellyttää samoja reunaehtoja kuin kaupungeissakin: vastaanottavan kunnan ja/tai kylän ja ihmisten sopeutumista ja valmiutta kotouttamistyöhön. Tärkeä on kysymys siitä, miten saamme avoimet työpaikat, työvoimatarpeen ja mahdolliset maahan tulleet työntekijät kohtaamaan toisensa. Tärkeää on myös se, miten osaamme yhdistää suomen (tai ruotsin) kielen opiskelun ja työnteon. Tärkeintä on kuitenkin se, kuinka hyvin ymmärrämme, että parhaita paikkoja oppia kieltä ovat kaikki ne yhdessä tekemisen paikat työpaikoilla, harrastuksissa ja naapureiden kesken.

Kotouttamisen kehittämisen kohteita

Useiden rohkaisevien esimerkkien perusteella ollenkaan kaikki humanitaarisen vastaanoton kautta maahan tulleet eivät välttämättä halua Helsinkiin, mutta todennäköisesti iso osa heistä päätyy sinne, jos maaseudun toimijat eivät osaa tuoda esille myös muita vaihtoehtoja.

Viestinnän on oltava ajantasaista ja siihen on ryhdyttävä hyvissä ajoin ja se myös vaatii tuekseen ja toimiakseen paikallista kumppanuutta eri sektoreiden ja toimijoiden välillä.

Esteet maahanmuuttajan työllistymiselle ovat selkeitä: kielitaidon tai ammattitaidon puute, toisaalta työnantajien asenteet ja ennakkoluulot. Yhdeksi esteeksi työllistymiseen maaseudulla on noussut julkisen liikenteen puuttuminen. Osa maaseutukuntien työpaikoista sijaitsee kaukana kunnan keskustasta, mutta esimerkiksi kunnan vuokra-asunnot kuitenkin sijaitsevat keskusta-alueilla.

Maaseudulla maahanmuuttaja voi olla yksin, koska oman maan kansalaisten seura puuttuu. Käytännössä tämä tarkoittaa, että maahanmuuttaja on enemmän riippuvainen maaseudun kantaväestöstä ja sen yhteisöstä. Ero kaupunkiin on myös siinä, että maaseudulla maahanmuuttaja asuu usein kaukana kunnan palveluista.

Kotoutumisen esteiden poistamiseen tarvitaan kaikkia välineitä ja paljon yhteistyötä, sillä monet maaseutukunnat kohtaavat jo nyt ja tulevat kohtaamaan työvoimapulaa tulevaisuudessa.

Parhaimmillaan vastaanotto ja kotoutuminen lähtevät nopeasti käyntiin

Onnistunut maahanmuuttotyö vaatii aina vahvan kolmijalan: toimivat ja riittävät julkiset palvelut, mahdollisuuksia päästä töihin ja opiskelemaan sekä vastaanottavan yhteisön. Jos yksikin näistä tukijaloista puuttuu, kotoutuminen voi vaikeutua tai hidastua. Ja toisaalta taas, kun nämä kaikki kolme toteutuvat, ihmiset voivat löytää paikkansa uudesta yhteisöstä hyvinkin nopeasti.

Hyviä käytäntöjä on kehittynyt ja niitä levitetty. Erityisesti Punkalaitumen malli on saanut kiitosta ja se onkin levinnyt laajalle (linkki). Kaikki onnistumiset vaativat jättimäisen paljon panostusta esim. hanketyöntekijältä. Onnistuneimmat toimet perustuvat nimenomaan tulisieluiseen hankevetäjään, joka konkreettisesti osallistuu ja vie kotoutujaa eteenpäin ja kohtaa rohkeasti haasteet yhdessä maahanmuuttajien kanssa.

Start up refugees –malli on tullut uutena hyvänä käytäntönä maaseudulle ja se on jo osoittanut tehokkuutensa. Konkreettinen kohtaaminen, kohtauttaminen ja avoimuus ovat avaintekijöinä työllistymisen onnistumisessa. Myös luonnonhoito ja ympäristösuhteen luominen on todettu hyväksi käytännöksi kotoutumisen edistämisessä.

Meillä on Suomessa jo kokemuksia ja tietoa siitä, että parhaimmillaan vastaanotto ja kotoutuminen pienessä kunnassa voi lähteä nopeasti käyntiin lapset pääsevät heti kouluun ja aikuiset nopeasti töihin ja kielikursseille. Uutta kieltä pääsee kuulemaan ja käyttämään saman tien - paikalliset ihmiset ottavat mukaansa ja kutsuvat kotiinsa. Vastaanotto voi onnistua hyvin, kun sitä tehdään yhdessä viranomaisten, järjestöjen, työnantajien ja yksittäisten ihmisten kesken. Tärkeintä on yhdessä toimiminen – kumppanuus.

Esimerkkejä maaseutuohjelman kotouttamishankkeista:

Vastaanottava Tunturi-Lappi: https://msl.fi/vastaanottavamaaseutu/

Starup refugees Country: https://startuprefugees.com/about/ **Startup Refugees** on valtakunnallinen yritysten ja organisaatioiden muodostama tukiverkosto, jonka tavoite on lisätä turvapaikanhakijoiden ja pakolaistaustaisten maahanmuuttajien työelämäosallisuutta ja aktiivisuutta sekä ehkäistä lähtömaassa saavutetun ammatillisen osaamisen katoamista. Maaseuturahaston rahoittama hanke on alkanut kesäkuussa 2018. Startup Refugees kartoittaa turvapaikanhakijoiden osaamista Match made in Startup Refugees -työkalulla ja yhdistää osaajat työvoimaa etsiviin yrityksiin. Verkosto tukee turvapaikanhakijoita mahdollistamalla mm. työelämä- ja sertifikaattikoulutusta sekä tarjoamalla käytännön tukea työllistymisessä.

Työnantajaa tuetaan varmistamalla, että ulkomainen työntekijä on mahdollisimman valmis rooliinsa uudessa yrityksessä. Verkosto tukee mm. rekrytointiin, kielitaitoon, perehdytykseen ja suomalaisen työelämän käytänteisiin liittyvissä asioissa. Hankkeen aikana **Pohjois-Pohjanmaan** maalaiskuntien (mm. Pudasjärvi, Sievi, Haapajärvi, Kuusamo ja Ylivieska) työnantajia ja yrityksiä, kartoitamme heidän työntekijätarpeitaan ja tarjoamme osaavia ja motivoituneita työntekijöitä, jotka ovat tarvittaessa valmiita muuttamaan uudelle paikkakunnalle työllistyäkseen. Tuemme muuttavaa työntekijää asuntojärjestelyissä ja pyrimme rakentamaan yhteistyöverkostoa työntekijöiden sosiaalisen elämän tueksi uudella paikkakunnalla. Työsuhteen jatkuessa olemme kaikkien osapuolten tukena niin kauan kuin tukeamme tarvitaan.

Immigrant Integration for Rural Areas: https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/immigrant-integration-rural-areas_en

Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla: https://www.sll.fi/pirkanmaa/toiminta/kolu

Case Punkalaidun: https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/19008382/Maarit+Tiittanen_Keskiviikko_5.10_Case+Punkalaidun_+.pdf/0f21723a-ed81-4c39-9280-0b5fa484b40c